

FORENZNÁ SOCIÁLNA PRÁCA V PODMIENKACH SLOVENSKEJ REPUBLIKY

TOMÁŠ PLÁNKA - MONIKA MAČKINOVÁ - BARBARA NOWAK

FORENSIC SOCIAL WORK IN THE SLOVAK REPUBLIC

ABSTRAKT

V príspevku sa venujeme stručnému prehľadu dejín a koreňov forenznej sociálnej práce. Opisujeme vývoj a históriu tohto smeru v sociálnej práci, jeho hlavné míľniky a prelomové okamihy v celom kontexte dejín. Ďalej sa zaoberáme vymedzením pojmov sociálna práca a forezná sociálna práca pomocou odborných definícií. Analyzujeme tieto dva termíny z rôznych uhlov pohľadu, od rôznych autorov. Celkovo teda vymedzujeme základné pojmy v oblasti pôsobiska forenznej sociálnej práce ako aj väzenstva.

Kľúčové slová: forezná sociálna práca, sociálny pracovník, sociálna práca, história

ABSTRACT

This paper provides a brief overview of the history and roots of forensic social work. We describe the development and history of this field in social work, its main milestones and turning points in the whole context of history. We further discuss the definitions of social work and forensic social work using professional definitions. We analyze these two terms from different perspectives, by different authors. Thus, overall, we define the basic terms in the scope of forensic social work as well as in the field of prisons.

Keywords: forensic social work, social worker, social work, history

ÚVOD

Forezná sociálna práca ako samostatná špecializácia v sociálnej práci v podmienkach slovenského vzdelávacieho systému, ako aj v sústave profesií absentuje. Mnohé činnosti forenznej sociálnej práce v súčasnosti vykonávajú pracovníci, ktorí absolvovali vysokoškolské vzdelanie zväčša v odbore sociálna práca, niektorí z nich pôsobia ako sociálni pracovníci na

Úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny (oddelenia sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately) alebo v Zbore väzenskej a justičnej stráže. Sociálni pracovníci pracujú na súdoch ako probační a mediační úradníci alebo vo verejných a neverejných organizáciách poskytujúcich služby pre obeť trestných činov. Ďalej pracujú v organizáciách, ktoré pomáhajú začleniť sa osobám po výkone trestu. Súčasný stav forenznej sociálnej práce na Slovensku nemožno považovať za uspokojivý. Už teraz si dovoľíme upozorniť na to, že základným východiskom všetkých nedostatkov je nedostatočné vzdelanie relevantných pracovníkov v problematike forenznej sociálnej práce. Preto sme sa rozhodli v roku 2018, že sa pokúsime vytvoriť základy forenznej sociálnej práce ako špecializácie v sociálnej práci. V súčasnej dobe špecializácia v magisterskom stupni v dennej aj v externej prebieha druhý rok, pričom študenti majú možnosť spolupracovať s odborníkmi z oblasti kriminológie, súdnej psychiatrie, mediácie a probácie, zameriavame sa tiež na foreznú sociálnu prácu s maloletými a plnoletými, foreznou psychológiou. Restoratívnou a retributívnou justíciou. Študenti majú trojdňové cvičenia simulácie mediačného procesu s odborníkmi v oblasti mediácie. Foreznú sociálnu prácu sme na Katedre sociálnej práce poňali ako „praktickú a vednú špecializáciu v sociálnej práci“, ktorá sa zameriava na právo, právne otázky a konflikty. Samotná forezná sociálna práca zahŕňa rôzne činnosti, ktoré sú aplikované pri práci s klientmi, ktorí sa dostávajú do kontaktu s právom. Vedeť študentov na katedre, aby disponovali takými vedomosťami, zručnosťami, opatreniami, postupmi, ktoré by mohli uplatniť ako sociálni pracovníci vo vzťahu k špecifickej cieľovej skupine klientov, ktorú tvoria páchatelia a obeť zločinu. Na Slovensku sociálni pracovníci zohrávajú dôležitú úlohu pri riešení problémov, napr.: zanedbávanie a zneužívanie detí, násilie a konflikty medzi partnermi, obmedzenie alebo odňatie rodičovských práv, náhradná rodinná starostlivosť, právna spôsobilosť a miera trestnej zodpovednosti páchatel'ov trestných činov či delikvencia mladistvých (Barker, 2003; Munson, 2011). Nie je možné, aby všeobecné vzdelanie v odbore sociálna práca poskytovalo dostatočné vedomosti a zručnosti pre prácu s obeťami a páchatel'mi trestných činov. Bez ďalšieho špecializovaného vzdelávania alebo podrobnej pracovnej metodiky úroveň pracovných kompetencií sociálnych pracovníkov ešte viac klesá, plánujeme do celoživotného vzdelávania na Univerzite Komenského v Bratislave, na Pedagogickej fakulte, Katedre sociálnej práce doplniť aj foreznú sociálnu prácu, ktorá sa bude opierať o poznatky viacerých vedných disciplín, vrátane psychológie, psychiatrie, kriminológie, viktimológie, práva, sociálnej práce či etiky.

1. VYMEDZENIE FORENZNEJ SOCIÁLNEJ PRÁCE

Forenzná sociálna práca je špecifickým odvetvím sociálnej práce. Toto odvetvie sociálnej práce pod sebou združuje sociálny systém vo forme sociálnej práce a právny systém vo forme súdnictva. Na rozhraní týchto dvoch systémov pracuje a využíva svoju pôsobnosť forenzná sociálna práca. So svojou pôsobnosťou forenzná sociálna práca zasahuje do všetkých sporov, kde sa stretáva klient sociálnej práce so svojim problémom a s právnym systémom. Môže sa jednať o rôzne súdne spory, problémy, kde sa prelína sociálna a právna vrstva, ale aj o smer resocializácie a väznenstva.

Ako nám napovedá samotný názov, forenzná sociálna práca je sociálnou prácou v právnom systéme. Už len pojem forezný nám evokuje spojenie so súdnictvom a samotným právom. V spojení so sociálnou prácou teda logicky predpokladáme spoluprácu a súčinnosť sociálnej práce a práva. „Ako je vo všeobecnosti známe, termín forezný nám štandardne označuje to, čo priamo alebo nepriamo súvisí so súdnictvom a aplikáciou vedeckých poznatkov na rôzne právne problémy.“ (Merriam, 2007, s. 490) Podľa uvedenej definície môžeme tvrdiť, že forenzná sociálna práca je sociálnou prácou, ktorá sa buď priamo alebo nepriamo dotýka súdnictva a svoje sociálne poznatky aplikuje na právne problémy.

Synonymom foreznej sociálnej práce je aj sociálna práca v trestnej justícii. Toto odvetvie sociálnej práce sa primárne venuje klientom foreznej sociálnej práce, teda klientom, ktorí potrebujú sociálnu pomoc v prostredí právneho systému. V jednoduchosti a laicky teda môžeme povedať, že forenzná sociálna práca sa venuje výkonu sociálnej práce v právnom systéme, súdnictve, väznenstve a vo všetkých spoločenských problémoch, týkajúcich sa aj právnych otázok a problémov. Pôsobisko foreznej sociálnej práce však nie je len v trestnej justícii, ale aj v sporoch a problémoch, ktoré sú civilné, ale svojou podstatou presahujú do právneho systému. „Foreznú sociálnu prácu by sme si v širšom slova zmysle mohli definovať ako istú formu praktickej špecializácie sociálnej práce, ktorá sa vo svojej podstate zameriava na právo, právne otázky, spory, a to rovnako trestné, ale aj civilné.“ (Neszméry, 2021, s. 9 In Barker, 2014)

Existuje veľa autorov, ktorí sa venujú definovaniu foreznej sociálnej práce, niektorí ju definujú ako celok a poskytujú tak definíciu, ktorá zahŕňa celé pôsobenie foreznej sociálnej práce. Butters a Vaughan-Eden (2011) hovoria, že forenzná sociálna práca je široko zadefinovaná ako uplatňovanie sociálnej práce na otázky a spory spojené s právom a právnym systémom ako takým. Ďalší autori sa zasa zameriavajú na jednotlivé časti a ciele a poskytujú tak bližšie definovanie foreznej sociálnej práce. Medzi takýchto autorov patria aj Barker a Branson, ktorí sa vo svojej publikácii venujú podrobnejšiemu definovaniu foreznej sociálnej

práce. Na základe odborných znalostí predstavujú definíciu, kde uvádzajú, že forezná sociálna práca „zahŕňa také činnosti, ako je poskytovanie odborných svedectiev na súdoch, vyšetrovanie prípadov možného trestného konania a pomoc právnemu systému v otázkach, ako sú spory o starostlivosť o deti, rozvod, nepodporovanie, delikvencia, zneužívanie manželky alebo dieťaťa, záväzky na psychiatrickej liečebni a zodpovednosť príbuzných.“ (Barker – Branson, 2009, s. 1)

Podľa vyššie uvedených definícií môžeme konštatovať, že foreznú sociálnu prácu a jej cieľ, vieme laicky a v širšom slova zmysle definovať ako sociálnu prácu v právnom a súdnom systéme, s cieľom poskytovať pomoc v právnych otázkach, sporoch a problémoch. „Pod foreznou sociálnou prácou môžeme rozumieť také postupy, ktoré akokoľvek súvisia s právom a právnymi otázkami a spormi tak v trestných, ako aj v civilných veciach.“ (Neszméry, 2021, s. 9 In Green, a iní, 2005)

Medzi užšie definície foreznej sociálnej práce patrí napríklad zadefinovanie od Národnej asociácie sociálnych pracovníkov. Túto definíciu v odbornom článku spomínajú a dopĺňajú Butters a Vaughan – Eden. „Základom foreznej sociálnej práce je charakter jednotlivca a dôležitosť sociálnej spravodlivosti. Hlavným poslaním sociálnej práce je zvyšovať blahobyt ľudí a pomáhať uspokojovať základné ľudské potreby všetkých ľudí, s osobitnou pozornosťou venovanou potrebám a posilneniu postavenia ľudí, ktorí sú zraniteľní, utláčaní a žijú v chudobe. Okrem toho sú forezní sociálni pracovníci poverení presadzovaním ľudských práv a sociálnej a ekonomickej spravodlivosti.“ (Butters – Vaughan Eden, 2011, s. 62 In NASW, 1999)

Medzi vyššie uvedenými definíciami foreznej sociálnej práce vidíme základné predstavenie tohto odvetvia sociálnej práce a jeho cieľov. Prostredníctvom foreznej sociálnej práce máme množstvo príležitostí, ako zlepšovať a rozvíjať naše zručnosti v oblasti sociálnej práce a pritom pomáhať právnemu systému pri výkone spravodlivosti.

Pre lepšie uchopenie danej problematiky a samotnej foreznej práce sa v nasledujúcej podkapitole venujeme vymedzeniu základných pojmov, ktoré súvisia s foreznou sociálnou prácou. Pri danej téme predstavuje základ samotná sociálna práca, preto uvádzame aj jej stručné vymedzenie a formovanie.

1.1 Forezná sociálna práca

Jednou z najzákladnejších definícií forenznej sociálnej práce je nepopierateľne definícia, ktorú stanovila Národná organizácia forenznej sociálnej práce. NOFSW poníma foreznú sociálnu prácu nasledovne. „Forezná sociálna práca je aplikácia sociálnej práce na otázky a problémy týkajúce sa práva a právnych systémov. Táto špecifickosť našej profesie ďaleko presahuje rámec kliník a psychiatrických liečební pre obvinených, ktorí sa hodnotia a liečia v otázkach kompetencie a zodpovednosti. Širšia definícia zahŕňa prax sociálnej práce, ktorá akýmkoľvek spôsobom súvisí s právnymi otázkami a súdnymi spormi, trestnými aj občianskymi. Do tejto definície spadajú otázky starostlivosti o deti, zahŕňajúce odlúčenie, rozvod, zanedbávanie, ukončenie rodičovských práv, dôsledky zneužívania detí a manželov, justičné služby pre mladistvých a dospelých, nápravy a nariadená liečba.“ (NOFSW, 1997)

Definíciu, ktorú poskytuje NOFSW z určitej časti interpretuje aj Barker (2003). Avšak ten vo svojom vymedzení forenznej sociálnej práce poskytuje aj užšie vymedzenie, inšpirované inými uznávanými autormi. Foreznú sociálnu prácu poníma ako špecifický smer v oblasti sociálnej práce, ktorý sa zaoberá právom, právnymi otázkami a spormi riešenými súdom, trestnými aj občianskymi, obsahujúc starostlivosť o deti, rozvod, mládežnícku kriminalitu, príbuzenskú zodpovednosť, sociálne práva, nariadené zaobchádzanie a právna spôsobilosť. Forezná sociálna práca podporuje sociálnych pracovníkov pri tvorbe znaleckého posudku. Pokúša sa taktiež o edukáciu právnikov v problematike sociálnej starostlivosti a sociálnych pracovníkov v práve.

Maschi, Leibowitz a Killian (2018, s. 10) vo svojom diele vychádzajú z týchto dvoch definícií a v stručnosti foreznú sociálnu prácu definujú ako „integrovanej (t.j. všeobecný, špecializovaný a kolektivistický) prístup k praxi sociálnej práce s rôznymi populáciami v rôznych prostrediach praxe v sociálnoprávnom prostredí.“

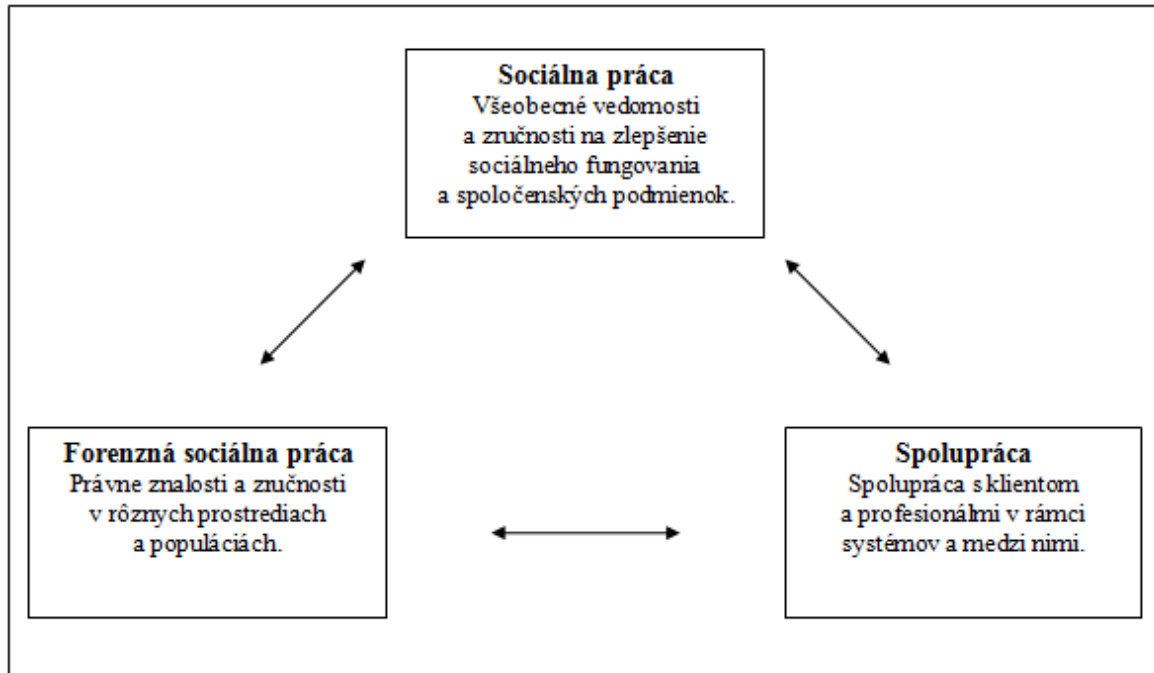
Maschi a Killian (2009) vo svojej publikácii uvádzajú spracovanie definícií forenznej sociálnej práce od NOFSW a Barkera. Obe definície sa venujú základnému širokému definovaniu forenznej sociálnej práce a jej pôsobisku. Ako môžeme vidieť, autorky uvádzajú vzťah medzi sociálnou prácou, forezným smerom sociálnej práce a spoločným hraniciam, ktoré pretínajú. Sociálna práca, ako taká, sa venuje predovšetkým zlepšeniu sociálneho fungovania a spoločenským podmienkam, zatiaľ čo forezný smer rieši právne znalosti a zručnosti ich použitia v širokej škále možností a situácií. Spolupráca týchto dvoch konceptov následne tvorí foreznú sociálnu prácu, ktorá sa venuje a pôsobí na rozhraní právneho systému spoločnosti a sociálneho systému. „Forezná sociálna práca je profesionálna špecializácia,

ktorá sa zameriava na rozhranie medzi právnym systémom spoločnosti a systémom ľudských služieb.“ (Barker – Branson, 2009, s. 1)

Obr. 1 Definícia forenznej sociálnej práce

Zdroj: Maschi – Killian, 2009, s. 4

„Tento obrázok znázorňuje širokú definíciu forenznej sociálnej práce, ktorá integruje

znalosti a zručnosti všeobecnej a špecializovanej sociálnej práce, forenznej sociálnej práce a ich spolupráce. Integrovaná rola forenznych sociálnych pracovníkov nám umožňuje prevziať viacero profesijných rolí, funkcií a činností. Táto stratégia je navrhnutá tak, aby zlepšila sociálne fungovanie klientov a podmienky prostredia prostredníctvom spolupráce s klientmi, odborníkmi a inými zainteresovanými stranami v rámci rôznych systémov starostlivosti a medzi nimi. Forezný alebo právny aspekt práce stavia sociálnych pracovníkov do pozície, v ktorej môžu rešpektovať svoj profesionálny záväzok k sociálnej spravodlivosti prostredníctvom využívania právnych znalostí a zručností, vrátane advokácie a politickej praxe.“ (Maschi – Killian, 2009, s. 4)

Po základných všeobecných definíciách forenznej sociálnej práce vidíme, že tento smer v sociálnej práci rieši sociálne problémy, dotýkajúce sa právneho systému. Po bližšom vymedzení však vidíme, že sa vo veľkej miere venuje taktiež programom sociálnej práce v trestnej justícii, ako je napríklad penitenciárna a postpenitenciárna starostlivosť.

„Ak by sme sa na vymedzenie pojmu forezná sociálna práca následne pozreli v užšom zmysle slova, tak platí, že pod týmto pojmom nachádzame vedomosti, zručnosti, opatrenia,

postupy a roly uplatňované vo vzťahu ku špecifickej klientele, ktorá je tvorená obeťami a páchatelmi trestných činov. Práve z pohľadu tohto užšieho vymedzenia by sme mohli foreznú sociálnu prácu považovať za isté synonymum pojmu sociálnej práce v trestnej justícii, ktorý je zaužívaný primárne v Anglicku alebo v Škótsku, pričom sa v priebehu posledných rokov objavuje aj v publikáciách viacerých slovenských autorov.“ (Neszméry, 2021, s. 9)

Príkladom používania synonyma foreznej sociálnej práce, teda sociálnej práce v trestnej justícii je Lulei (2011). Pod sociálnu prácu v trestnej justícii primárne radí sociálnu prácu s osobami vo výkone trestu odňatia slobody. Autor sem radí penitenciárnu ako aj postpenitenciárnu starostlivosť, spolu s probáciou. Sekundárne zaraďuje do sociálnej práce v trestnej justícii aj sociálnu prácu s obeťami trestných činov, sem radí mediáciu.

„V rámci krajín, kde je v súčasnosti forezná sociálna práca v plnej miere etablovaná, špecialisti na túto oblasť vykonávajú najrôznejšie činnosti. Ako príklad by sme mohli spomenúť poskytovanie konzultácií, vzdelávania, výcvikov a supervízie pre pracovníkov, ktorí pôsobia v oblasti justície a väzenstva a zároveň aj pre tvorcov legislatívy, policajtov, právnikov a mnohých ďalších. Medzi ich kompetencie by sme mohli zaradiť napríklad aj vykonávanie diagnostiky páchatel'ov, ich posudzovanie spoločne aj s posudzovaním rizika ich recidívy.“ (Neszméry, 2021, s. 10 In Roberts a iní, 2007)

Pod pojmom sociálna práca v trestnej justícii aj podľa uznávaných autorov a odborníkov primárne zaraďujeme foreznú sociálnu prácu vo väzenstve. Toto odvetvie foreznej sociálnej práce je špecifické, nakoľko sa venuje svojmu pôsobeniu v samotnom systéme väzenstva, ale zaoberá sa aj resocializáciou a reintegráciou. Avšak sociálna práca v trestnej justícii ako synonymum foreznej sociálnej práce predstavuje aj sociálnu prácu s páchatelmi prečinov, zločinov, trestných činov a ich obeťami.

Sociálne prostredie je vnímané ako všadeprítomné, rovnako prítomné je však aj prostredie spravodlivosti, ktoré je založené na ľudských právach. (Okech, Victor Otieno. 2017). Prostredie spravodlivosti pozostáva z jednotlivcov, rodín a komunit, ktoré hľadajú spravodlivosť, rovnosť, slobodu od útlaku, rovnováhu moci a zákonov, politiku a právny systém, ktoré ovplyvňujú sociálne prostredie (Okech, Victor Otieno. 2020). Takéto prostredie je prostredím foreznej sociálnej práce. (Maschi et al., 2018)

1.1.1 Cieľ foreznej sociálnej práce

Cieľ foreznej sociálnej práce je veľmi ťažko definovateľný, nakoľko má toto odvetvie obrovský rozsah. Medzi jeden zo základných cieľov ale patrí poskytnutie pomoci jej klientom.

To v tomto prípade znamená poskytnutie pomoci, ktorá spája a rieši problém na rozhraní sociálneho a právneho systému, pričom dodržiava všetky etické koncepty.

„Medzi tie najzákladnejšie teoretické rámce, ktoré tvoria podklad pre foreznú sociálnu prácu, by sme okrem iných mohli zaradiť koncepty etiky, penitenciarnej a postpenitenciarnej starostlivosti a starostlivosti o seba a samozrejme aj koncepty obsiahnuté v rámci aktuálnej platnej legislatívy. Dalo by sa povedať, že ide o funkčné prepojenie týchto rámcov, ktoré sú aplikované v každodennej práci sociálneho pracovníka. Samotná koncepcia teoretickej oblasti foreznej sociálnej práce je do značnej miery problematická, čo je spôsobené jej relatívne nejasným vymedzením. V terminologickom vymedzení tejto oblasti prevláda chaos, pričom sa tu ukazuje ako doslova nevyhnutné aktuálnu situáciu zmeniť.“ (Neszméry, 2021, s. 10)

Lulei (2011) hovorí, že medzi ciele foreznej sociálnej práce vo vzťahu k páchatelom, ide o život bez akýchkoľvek trestných činov. Vo vzťahu k obetiam trestných činov a celej spoločnosti zasa ide o obnovenie sociálneho prostredia, ktoré bolo poškodené trestným činom. „Podľa škótskych odborníkov je základným cieľom sociálnej práce v trestnej justícii minimalizácia nadbytočného využívania výkonu trestu odňatia slobody, redukovanie trestnej činnosti a podpora sociálnej inklúzie páchatelov a ich rodín.“ (ADSW, 2003)

„Cieľom foreznej sociálnej práce ku klientovi je:

1. zlepšiť sociálne fungovanie klienta,
2. podporovať sociálnu spravodlivosť prostredníctvom sociálnej politiky,
3. prepájať klientov so zdrojmi, skvalitňovať a zlepšovať dostupnosť sociálnych služieb.“
(Neszméry, 2021, s. 8)

Levická (2017) uvádza, že medzi primárne ciele foreznej sociálnej práce patrí:

1. stotožniť, posudzovať a manažovať riziko,
2. stotožniť, spochybníť a premeniť diskriminačné zloženia a prax,
3. účinne sa zapájať v práci s mentálne oslabenými páchatelmi a inými ľuďmi, ktorí môžu mať totožné potreby,
4. stotožniť, rozširovať a uvádzať do praxe vhodné stratégie.

Barker a Branson (2009) uvádzajú, že forezná sociálna práca má snahu o edukáciu odborníkov v konceptoch práva o potrebách ľudí a sociálnych služieb, vzdeláva kolegov

v sociálnej práci aj o právnych prvkoch ich práce. Forenzní sociálni pracovníci používajú svoje schopnosti na pomoc orgánom činným v trestnom konaní rôznymi formami:

1. zúčastňujú sa na výsluchu obetí trestných činov a podávajú informácie vyšetrovateľom a súdom,
2. spolupracujú s právnikmi a diskutujú o type porôť, ktoré by boli vhodné pre ich prípady,
3. kooperujú s inými špecialistami na duševné zdravie, aby zistili, či sú klienti duševne spôsobilí na súdny proces,
4. veľakrát sú svedkami faktu alebo odborníkmi v súdnych jednaniach.

Ako môžeme vidieť, ciele forenznej sociálnej práce sú veľmi rôznorodé a jej pôsobnosť je široká. Venuje sa páchatelom trestných činov, ako aj ich obetiam. Pôsobí na súdoch, v justícii, ale aj vo väzenstve. Z tohto dôvodu je nemožné určiť presné pôsobisko a cieľ forenznej sociálnej práce, nakoľko má obrovský rozsah. Forezná sociálna práca a forezný sociálny pracovník preto spolupracujú aj s mnohými inými profesiami a odborníkmi. „Sociálni pracovníci, ktorí vykonávajú prax v sociálno-právnom prostredí, musia byť dobre oboznámení so spoluprácou. To zahŕňa prácu s inými odborníkmi (napr. právnikmi, lekármi a zdravotnými sestrami a obhajcami obetí), pracovníkmi orgánov činných v trestnom konaní a klientmi, rodinnými príslušníkmi a inými zainteresovanými stranami.“ (Maschi - Leibowitz – Killian, 2018, s. 13)

„Forezná sociálna práca sa opiera o poznatky viacerých vedných disciplín, vrátane psychológie, psychiatrie, kriminológie, viktimológie, práva, sociálnej práce či etiky. V USA je predpokladom k tomu, aby niekto mohol pôsobiť ako forezný sociálny pracovník adekvátne vzdelanie, spočívajúce buď v špecializácii štúdia už na magisterskom stupni vysokoškolského vzdelávania, alebo v postgraduálnej certifikácii vo forenznej sociálnej práci.“ (Mizhari – Davis, 2008, s. 854)

1.1.2 Sociálna práca

Už od počiatkov našej existencie existovala nezištná vzájomná pomoc. Aj keď to nebola sociálna práca vo forme, v akej ju poznáme dnes a nebola profesionálne poskytovaná, táto pomoc so svojím účelom a formou predstavuje začiatky sociálnej práce. Korene sociálnej práce vieme odhaliť tisíročia dozadu. V tých dobách bola poskytovaná charitatívnou formou, ktorú sprostredkovali štátne a cirkevné zariadenia.

Vo svojich počiatkoch bola sociálna práca poskytovaná vo forme susedskej pomoci, dobrovoľnej pomoci chorým, slabým, alebo nechcením a opovrhovaním. Až postupom času sa začala formovať určitá štruktúra a organizácie, ktoré dávali tejto pomoci kontúry. Začali sa zavádzať pravidlá, združovať sociálni pracovníci a poskytovať školenia, aby nebola sociálna práca poskytovaná ako svojvoľná a dobrovoľná pomoc, ale ako koordinovaná a presne mierená pomoc. „Sociálna práca ako vedná disciplína však má svoje prvopočiatky datované do obdobia konca 19. storočia. Trvalo niekoľko desaťročí, kým sa metodika sociálnej práce vybudovala, ustálila a skompletizovala. Jej vývoj bol ovplyvnený celospoločenskou klímou, celosvetovými problémami (napr. svetové vojny, hospodárska kríza) a vo všeobecnosti aktuálnymi potrebami spoločnosti.“ (Lovašová, 2016, s. 11)

Sociálna práca s vypracovanou metodikou a poskytovaná na profesionálnej úrovni prešla od svojich počiatkov v procese formovania mnohými zmenami. Avšak jej cieľ a podstata ostáva stále rovnaká. Sociálna práca sa venuje mnohým skupinám, ale aj jednotlivcom a komunitám. Hlavným cieľom sociálnej práce je poskytnutie pomoci. V jednoduchosti teda môžeme sociálnu prácu definovať ako cielenú, koordinovanú a profesionálnu pomoc, ktorá je venovaná jednotlivcom, skupinám a komunitám, ktoré sa nachádzajú z rôznych dôvodov v nepriaznivej životnej situácii, pričom je táto pomoc poskytovaná profesionálnym sociálnym pracovníkom, disponujúcim náležitým vzdelaním a odbornými metódami a technikami.

Odbornému vymedzeniu sociálnej práce sa venovalo a venuje mnoho autorov. V zmysle všeobecnej definície sociálnej práce uvádzame Barkera (2003, s. 408) a jeho definíciu sociálnej práce, ktorú uvádza v Slovníku sociálnej práce. „Sociálna práca je aplikovaná veda zaoberajúca sa pomocou ľuďom s cieľom dosiahnutia dostatočnej úrovne ich psychosociálneho fungovania a uskutočňovaním spoločenských zmien vedúcich k zlepšeniu prosperity všetkých ľudí.“

Zákon č. 219/2014 Z.z. z 9. júla 2014 o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov poskytuje definíciu, že sociálna práca je „odborná činnosť vykonávaná sociálnym pracovníkom alebo asistentom sociálnej práce na účel ustanovený osobitným predpisom. Odborná činnosť je súbor pracovných činností, na vykonávanie ktorých sú potrebné vedomosti a zručnosti získané absolvovaním vysokoškolského vzdelania ustanoveného stupňa v študijnom odbore sociálna práca. Sociálna práca je aj špecializovaná odborná činnosť vykonávaná sociálnym pracovníkom na účel ustanovený osobitným predpisom. Špecializovaná odborná činnosť je súbor pracovných činností užšieho zamerania sociálnej práce v

ustanovenom špecializovanom odbore sociálnej práce, na vykonávanie ktorých sú potrebné vedomosti a zručnosti získané absolvovaním akreditovaného špecializačného vzdelávacieho programu.,, (Zákon č. 219/2014 Z.z., § 2)

Zákon vymedzuje sociálnu prácu ako odbornú a špecializovanú odbornú činnosť, ktorú vykonáva sociálny pracovník s požadovaným stupňom vzdelania. V zmysle zákonného vymedzenia sociálnej práce rozumieme pod sociálnym pracovníkom osobu, ktorá poskytuje plánovanú a presne mierenú pomoc jednotlivcovi, skupinám a komunitám v nepriaznivej životnej situácii, pomocou postupov, metód a techník nadobudnutých na základe vysokoškolského vzdelania.

Medzinárodná federácia sociálnych pracovníkov v roku 2014 vydala medzinárodne platnú definíciu sociálnej práce, táto definícia bola schválená Valným zhromaždením IFSW a Valným zhromaždením IASSW. „Sociálna práca je profesia založená na praxi a akademická disciplína, ktorá podporuje sociálnu zmenu a rozvoj, sociálnu súdržnosť a posilnenie a oslobodenie ľudí. Princípy sociálnej spravodlivosti, ľudských práv, kolektívnej zodpovednosti a rešpektovania rôznorodosti sú ústrednými prvkami sociálnej práce. Sociálna práca, podložená teóriami sociálnej práce, spoločenských vied, humanitných vied a domorodými poznatkami, zapája ľudí a štruktúry, aby riešili životné výzvy a zlepšovali blahobyť. Vyššie uvedená definícia môže byť rozšírená na národnej a/alebo regionálnej úrovni.“ (IFSW, 2014)

Z dôvodu lepšieho porozumenia danej problematike sme na predchádzajúcich stranách stručne priblížili východiská sociálnej práce a jej odborné, zákonné a medzinárodné vymedzenie, taktiež sme uviedli odborné vymedzenia forenznej sociálnej práce a jej účel a cieľ. Na nasledujúcich stranách sa budeme venovať historickému exkurzu samotnej forenznej sociálnej práce a jej formovaniu počas rokov.

1.2 Exkurz do histórie forenznej sociálnej práce

História forenznej sociálnej práce je prepletená s históriou samotnej sociálnej práce. Oba tieto smery po celý čas išli ruka v ruku naprieč rokmi. Oba smery majú veľmi veľa spoločného v udalostiach, míľnikoch a ich priekopníkoch. Sociálna práca a jej forezná časť sú dve vetvy, na tom istom strome. „Naša profesia sa točí okolo sociálnej spravodlivosti a ľudských práv. Počas celej histórie bola sociálna spravodlivosť (v neskorších rokoch globálne a univerzálne ľudské práva) jadrom teórie a praxe sociálnej práce. Sociálni pracovníci zastupujú tých, ktorí nemôžu hovoriť, hovoria za tých, ktorí boli umlčaní, snažia sa vytvoriť podmienky na posilnenie postavenia jednotlivcov, rodín a komunit.“ (Maschi – Killian, 2009, s. 11)

Forezná sociálna práca má také isté začiatky ako aj sociálna práca. Tiež riešila sociálnu spravodlivosť a hájila všetky ľudské práva. Postupne sa začali formovať a vznikajú rôzne organizácie, ktoré zastrešovali sociálnych pracovníkov, udávali im jednotný kódex, pravidlá, postupy a normy. „Prvou odbornou spoločnosťou sociálnej práce bola Národná konferencia charít a opráv, založená v roku 1879, ktorej vedúcou sa v roku 1909 stala priekopníčka sociálnej práce Mary Richmondová.“ (Maschi – Killian, 2011, s. 14)

„Prvá vzdelávacia škola sociálnej práce bola otvorená v roku 1898. Predtým, v roku 1879 bola vytvorená Národná konfederácia charít a opráv, ktorá sa v roku 1917 zmenila na Národnú konferenciu sociálnej práce a pripojila sa v roku 1955 k začínajúcej Národnej asociácii sociálnych pracovníkov. Priekopníci sociálnej práce sa zaoberali sociálnou reformou a primárne sa zameriavali na otázky práva a spravodlivosti. Utrpenie a chudoba boli hlavným záujmom Mary Richmondovej. Jane Addams, nositeľka Nobelovej ceny za sociálnu prácu, sa zamerala na systém politiky, ktorý postihoval chudobných svojej doby.“ (Maschi – Killian, 2009, s. 15)

Sociálna práca a teda aj forezná sociálna práca prešli od neorganizovanej dobrovoľníckej činnosti k organizovanej, cielenej a profesionálnej činnosti. Sociálni pracovníci od počiatkov vykonávali foreznú sociálnu prácu, aj keď názov aj tento smer sociálnej práce oficiálne vznikli neskôr. „Sociálni pracovníci, ktorí vykonávali prácu ako forezní sociálni pracovníci – aj keď možno predtým túto novú terminológiu nepoužívali – si musia uvedomiť, že táto oblasť praxe je prirodzeným dôsledkom vedenia, ktoré uplatňovali Jane Addams, Julia Lathrop a ďalší prominentní forezní pracovníci z konca 19. storočia.“ (Roberts – Brownell, 1999, s. 361)

Veľké svetové míľniky, prvá a druhá svetová vojna, ako aj veľká hospodárska kríza, sú aj veľkými míľnikmi foreznej sociálnej práce. Svet zmietaný dvoma vojnami a veľkou hospodárskou krízou prešiel veľkými zmenami a reformami. „Profesia sa ďalej rozvíjala aj vo svete, ktorý zápasí s vojnami, mierom a ľudskými právami. V tom čase po prvej svetovej vojne (1914 – 1918) rýchlo nasledoval nástup Adolfa Hitlera a nacistického režimu a japonského imperializmu, za ktorý sa viedla druhá svetová vojna (1939 – 1945).“ (Maschi – Killian, 2011, s. 19)

Následkami oboch vojen potreboval svet nový poriadok. Prvým krokom bol vznik OSN v roku 1945. „Svetoví lídri hľadali nový spôsob riešenia svetových problémov, medzi ktoré patrilo založenie Organizácie Spojených národov v roku 1945. S Eleanor Rooseveltovou na čele a Komisiou OSN pre ľudské práva bola vytvorená Všeobecná deklarácia ľudských práv.“ (Maschi – Killian, 2011, s. 20) Všeobecná deklarácia ľudských práv bola vôbec prvou

deklaráciou, ktorá zaručuje rovnaké práva všetkým ľuďom bez rozdielu. „Každý je oprávnený na všetky práva a slobody, ktoré stanovuje táto deklarácia, bez akéhokoľvek rozdielu rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, národnostného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia.“ (Všeobecná deklarácia ľudských práv, časť I, článok 2)

ZÁVER

Tak, ako prešiel svet veľkými zmenami v tomto období, prešla nimi aj forezná sociálna práca, ako aj samotná sociálna práca. Po tom, čo sa svet spamätal z vojen, nasledovalo dlhé obdobie 20. storočia, kedy sa budoval nový svet, ako aj nová sociálna práca. V 70. rokoch 20. storočia prebiehal v Amerike veľký prieskum týkajúci sa sociálnej práce, lekárstva a práva. Predstavitelia vtedajšej sociálnej práce mali mienku, že medzi týmito tromi odbormi je veľká inklúzia. Po zistení výsledkov prieskumu prišlo zistenie, že väčšina sociálnych pracovníkov vykonáva foreznú sociálnu prácu. Výsledkom bolo, že po „mnohých diskusiách a plánovaní vytvorili Národnú organizáciu foreznej sociálnej práce v Ann Arbor, Michigan v roku 1983. Pri navrhovaní loga NOFSW, zvolili strom v kruhu ako symbol oslovenia ostatných odborov a zároveň ostali v stálom spojení.“ (Chatfield – Vaughan Eden – Butters, 2011, s. 5)

Na predchádzajúcich stranách sme sa venovali predstaveniu foreznej sociálnej práce, jej cieľom a uviedli sme jej stručnú a skrátenú históriu. Samotná história tohto smeru sociálnej práce by vystačila na samostatnú prácu. Preto je uvedená história skrátená a sú uvedené len jej najväčšie míľniky.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- ABRAMSON, J. S., ROSENTHAL, B. S. 1995. Interdisciplinary and Interorganizational Collaboration. In EDWARDS, R. L. et al. *Encyclopedia of Social Work*. Washington : National Association of Social Workers Press, 1995. s. 1479 – 1489. ISBN 978-0-8710-1256-
- ASSOCIATION OF DIRECTORS OF SOCIAL WORK (ADSW). 2003. *ADSW Policy Statement on Criminal Justice Social Work*. 2003.
- BARKER, R. J. 2003. *The Social Work Dictionary*. Washington : NASW Press, 2003. 493 s. ISBN 978-08-7101-355-2.

- BARKER, R. L., BRANSON, D. M. 2009. *Forensic Social Work. Legal Aspects of Professional Practice*. New York : Routledge, 2009. 262 s. ISBN 0-7890-0868-8.
- BUTTERS, R. P., VAUGHAN-EDEN, V. 2011. The Ethics of Practicing Forensic Social Work. In *Journal of Forensic Social Work*, roč. 1, 2011. č. 1, s. 61 – 72. ISSN 1936-9298.
- GLOBALNA DEFINÍCIA SOCIÁLNEJ PRÁCE z 31. júla 2014 v New Yorku. Dostupné na: <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/>
- CHATFIELD, G., VAUGHAN - EDEN, V., BUTTERS, R. P. 2011. The History of the National Organization of Forensic Social Work. In *Journal of Forensic Social Work*, roč. 1, 2011. č. 1, s. 4 – 7. ISSN 1936-9298.
- LEVICKÁ, J. 2003. *Metódy sociálnej práce*. Trnava : Trnavská univerzita, 2003. 122 s. ISBN 80-89074-38-3.
- LEVICKÁ, J. 2014. *Etika sociálnej práce*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2014. 74 s. ISBN 978-80-7435-403-8.
- LOVAŠOVÁ, S. 2016. *Sociálna práca: formy, postupy a metódy*. Košice : UPJŠ Košice, 2016. 103 s. ISBN 978-80-8152-386-1.
- LULEI, M. 2011. *Sociálna práca v trestnej justícii a probácia*. Nitra : Univerzita Konštantína filozofa, 2011. 136 s. ISBN 978-80-8094-945-7.
- MASCHI, T., KILLIAN, M. L. 2009. Defining Collaborative Forensic Social Work With Diverse Populations. In MASCHI, T. et al. *Forensic Social Work. Psychosocial and Legal Issues in Diverse Practice Settings*. New York : Springer Publishing Company, 2009. s. 3 – 11. ISBN 978-0-8261-1857-8.
- MASCHI, T., KILLIAN, M. L. 2011. The Evolution of Forensic Social Work in the United States: Implications for 21st Century Practice. In *Journal of Forensic Social Work*, roč. 1, 2011. č. 1, s. 8 -36. ISSN 1936-928X.
- MASCHI, T., LEIBOWITZ, G. S., KILLIAN, M. L. 2018. Conceptual and Historical Overview of Forensic Social Work. In MASCHI, T. et al. *Forensic Social Work. Psychosocial and Legal Issues Across Diverse Populations and Settings*. New York : Springer Publishing Company, 2018. s. 3 -31. ISBN 978-0-8261-2066-3.
- MEDZINÁRODNÁ DEFINÍCIA FORENZNEJ SOCIÁLNEJ PRÁCE z 6. júna 1997 v New Yorku. Dostupné na: <https://www.nofsw.org/what-is-forensic-social-work-1>
- MERRIAM, W. 2007. *Merriam-Webster's Collegiate Dictionary*. Springfield : S.N., 2007. 1664 s. ISBN 978-08-7779-809-5.
- MIZHARI, T., DAVIS, L. L. 2008. *Encyclopedia of Social Work*. Washington : NASW Press, 2008. 2208 s. ISBN 978-01-9537-260-1.

MUNSON, C. 2011. Forensic Social Work Practice Standards: Definition and Specification. In *Journal of Forensic Social Work*, roč. 1, 2011. č. 1, s. 37 – 60. ISSN 1936-9298.

NESZMÉRY, Š. 2021. Forezná sociálna práca. In MAČKINOVÁ, M. et al. *Medzinárodná vedecko-odborná konferencia zameraná na foreznú sociálnu prácu. Teoretické a praktické východiská sociálnej práce s páchatelmi a obeťami delikventnej činnosti*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta, Katedra Sociálnej práce, 2021. s. 8 – 13. ISBN 978-80-223-5294-9.

OKECH, Victor Otieno. 2017. *A literature review on the roles of social factors in the etiology of dissocial/antisocial behaviours in children and adolescents*. Sociální práce/Sociálna práca : ERIS Journal - Summer 2017. - Roč. 17, č. 4 (2017), s. 5-17. ISSN 1213-6204

OKECH, Victor Otieno. 2020. *Analýza správania detí a mládeže*. Revue spoločenských a humanitných vied [elektronický dokument]. - Roč. 8, č. 1 (2020), s. [1-13] [online] ISSN (online) 1339-259X <https://revue.vsdanubius.sk/sites/default/files/Victor%20O.O.%20-%20Anal%C3%BDza%20spr%C3%A1vania%20det%C3%AD%20a%20ml%C3%A1dwe%C5%BEe.pdf>

ROBERTS, A. R., BROWNELL, P. 1999. A century of forensic social work: bridging the past to the present. In *Social Work*, roč. 44, 1999. č. 4, s. 359 -369. ISSN 1042-9576.

VŠEOBECNÁ DEKLARÁCIA ĽUDSKÝCH PRÁV z 10. decembra 1948 v Paríži. Dostupné na: <https://www.gender.gov.sk/wp-content/uploads/2012/06/UDHRvSVK.pdf>

ZÁKON č. 219/2014 Z.z. z 9. júla 2014 o sociálnej práci a o podmienkach na výkon niektorých odborných činností v oblasti sociálnych vecí a rodiny a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

KONTAKT NA AUTOROV

Mgr. **TOMÁŠ PLÁNKA**, Katedra sociálnej práce, Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave. planka3@uniba.sk

Dr.h.c. prof. PhDr. **MONIKA MAČKINOVÁ**, PhD., Katedra sociálnej práce, Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave mackinova@fedu.uniba.sk

doc. Mgr. **BARBARA NOWAK**, PhD. Katedra sociálnej práce, Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave nowak@fedu.uniba.sk